A 800 éves Domonkos Rend Magyarországon

IUBILÆUM 800 1216-2016 ORDO PRÆDICATORUM

Szent Domonkos és a Domonkos Rend

Szent Domonkos
(13. századi táblakép)

Domonkos a mai Spanyolország területén, a középkori Kasztíliában született a 12. század végén. Hagyományos papi pályát futott be, fiatalon székesegyházi kanonok lett. Egy hivatalos küldetése során szembesült a korabeli egyház nagy kihívásaival: az eretnekséggel és az Európa határainál megjelenő pogánysággal. Eredetileg a pogány népekhez – a rendi hagyomány szerint a kunok közé – szeretett volna misszióba menni, de pápai utasításra előbb a dél-franciaországi, majd az észak-itáliai eretnekek elleni küzdelembe kapcsolódott be. Itt szerzett tapasztalatai alapján szervezte meg új szerzetesrendjét, a Prédikátor Rendjét (latinul: *Ordo Praedicatorum*), amely 1216-ban nyerte el a pápai jóváhagyást.

Az új rend missziós rendként jött létre: küldetése azonban nem csak az eretnekekhez és a pogányokhoz szólt, hanem a korabeli egyház keretein belül élő hívekhez is. Legfőbb eszközük a prédikáció, az igehirdetés volt, amely a keresztény hit megismertetését és elmélyítését célozta. Életmódjuk az apostoli életet követte, azaz teljes szegénységben éltek és gyalogosan vándorolva hirdették Isten igéjét. Az ugyancsak ebben a korban megszületett ferences rend és a domonkos rend jól kiegészítette egymást: míg a ferencesek inkább laikus, világi emberekből szerveződő közösségeket alkottak és főleg szociális feladatokat láttak el, a domonkosok papi rendként működtek és az egyház tanító feladatát segítették.

Domonkos eretnekeknek prédikál
(14. századi falkép)

A domonkos rend Szent Ágoston reguláját követte, de a szigorú szabályok alól a rendtagok feladatuk – mindenek előtt az igehirdetés és a tanulás – hatékonyabb elvégzése céljával felmentést kaphattak. A rend 13. század folyamán kialakuló szervezete demokratikusan épül fel az egyes rendházaktól a tartományokon keresztül a rend egészét képviselő nagykáptalanig, ugyanakkor erős központi irányítás is jellemezi, amelyet a rend Rómában székelő mestere (*generális*) testesít meg. Szent Domonkos rendjét a pápasággal szorosan együttműködve szervezte meg, és ez az együttműködés később is megmaradt: így a domonkosok szerepet vállaltak a pápai inkvizíció működtetésében, de a pápa legfőbb teológiai tanácsadójának, a pápai ház teológusának tisztségét ma is domonkos szerzetes tölti be.

III. Honóriusz pápa jóváhagyja a rendalapítást
(Szent Domonkos síremléke, Bologna)

Domonkos már a rend megalapítása előtt létrehozott egy női kolostort az eretnekségből visszatérített nők számára, és később Itáliában is szerepet vállalt különböző női rendházak megreformálásában. A domonkos rend női ága – ellentétben a férfiakkal – nem végzett aktív munkát, tagjai visszavonult, szemlélődő életmódot folytattak. A vallásos társulatok közül a késő középkortól a rózsafüzértársulatok álltak szorosabb kapcsolatban domonkos renddel, a hagyomány szerint ugyanis a rózsafüzért maga Szent Domonkos kapta Szűz Máriától.

Domonkos családi címeréből származó rendi jelkép:
a liliomos végű kereszt

A domonkosok megjelenésükben is az egyszerűségre törekedtek: a legolcsóbb, fehér színű nyers posztóból készült rendi ruhát viseltek, amelyhez – a festett anyagok közül ugyancsak legolcsóbb – fekete színű köpenyt hordtak. A fekete-fehér szín – amely szimbolikus jelentőséget is nyert – a rend jelképein is megjelenik, mindenek előtt a jellegzetes liliomos végű domonkos kereszten és a rendi címer címerpajzsának különböző osztásaiban. A rend jelszava: *Veritas* – *Igazság* a hit tisztaságának megőrzésére utal. További domonkos jelképek: a Domonkos kiválasztottságára utaló csillag, valamint a szájában fáklyát tartó kutya, amely egy latin szójáték révén arra utal, hogy a domonkosok (*dominicani*) az Úr kutyái (*Domini canes*) a hit fényét elvisznek a világ minden tájára.

A szájában fáklyát tartó kutya
egy Domonkos életét bemutató oltárképen

Bernadette Cárstensen: Szűz Mária domonkos szentekkel

Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény

A 800 éves Domonkos Rend Magyarországon

IUBILÆUM 800 1216-2016 ORDO PRÆDICATORUM

Az első domonkosok Magyarországon

Magyar Pál (*Paulus Hungarus*), akit a rendben később boldogként tiszteltek, mint a bolognai egyetem tanára az 1210-es évek végén – amikor a rendalapító Észak-Itáliában tevékenykedett – csatlakozott Szent Domonkoshoz. Feltehetően ő ismertette meg a Domonkossal a Magyarország határainál élő kunok helyzetét, és ezután válhatott a rendalapító és a rend egyik fő céljává a pogány nép megtérítése. 1221-ben, közvetlenül Domonkos halála előtt többek között ezzel a céllal küldte Magyarországra Pált és társait a rend második nagykáptalanja. A domonkosok első magyarországi rendháza valamelyik királyi- vagy királynői központban – Esztergom, Székesfehérvár, Veszprém – jöhetett létre, de egyes vélekedések szerint Győr városát illeti az elsőbbség.

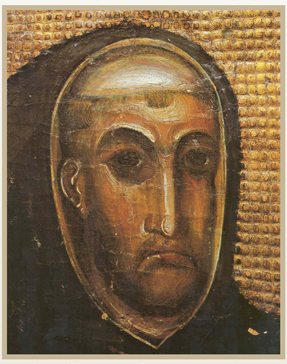

Domonkos a rendi hagyomány szerint azért növesztett szakállt, hogy a kunok könnyebben befogadják (táblakép a 13. század végéről)

A magyar domonkosok nagy sikerrel kezdték meg azt a feladatot, amelyet maga a rendalapító jelölt ki számukra: hozzáfogtak a kunok térítéséhez, amihez elnyerték a királyi udvar, a magyar egyházi vezetés és a pápaság támogatását is. Az első kudarcok után –melynek a rendi hagyomány szerint számos vértanúja is volt – még a Kárpátokon túl elkezdték téríteni a kunokat a domonkos vezetéssel létrejött milkói- vagy más néven kun missziós püspökség keretében, majd szerepet játszottak a kunok Magyarországra telepítésében is. Hasonló jelentőségű volt a boszniai bogumil eretnekek elleni küzdelem. A feladat jelentőségét mutatja, hogy a boszniai püspökséget egy ideig a rend későbbi generálisa, Németországi János vezette.

Magyar Pál kései ábrázolása az oravkai templom 18. századi falképén

A kun misszióhoz kapcsolódik a magyar domonkosok legismertebb vállalkozása, a keleti magyarok felkutatása, amelyre a rend három expedíciót is szervezett. Bizonyára a kun misszió során szerzett értesülések és a krónikák adatai vezették a magyar domonkosokat arra, hogy megkíséreljék felkutatni és keresztény hitre téríteni távoli pogány rokonaikat. A leginkább Julianusz barát neve alatt ismert vállalkozás egyrészt sikert hozott, hiszen sikerült megtalálni a keleti magyarokat, másrészt viszont egy tragédia képét vetítette előre, ugyanis Julianusz hozta meg a készülődő tatár invázió hírét.

Julianusz barát szobra a budai várban (archív fotó)

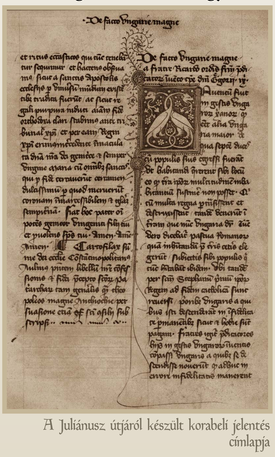

A Julianusz útjáról készült korabeli jelentés címlapja

A magyar rendtartomány alapításától a tatárjárásig eltelt húsz év igazi sikertörténet volt: a két missziós püspökség és a keleti magyarokhoz vezetett expedíciók mellett a rend legalább 20-25 rendházat hozott létre az ország területén, és számos jeles személyt vonzott a rend tagjai és támogatói körébe. A rendházak többsége fontos városias településeken és többnyire püspöki és káptalani székhelyeken jött létre, ami a rend és a magyar egyház sikeres együttműködésére utal.

Mindezeket az eredményeket a tatárjárás szinte nyomtalanul eltörölte. A rend első generációjának jelképes személyisége az említett Boldog Magyar Pál, aki elismert egyetemi tanárként csatlakozott Domonkoshoz, hogy kolduló szerzetes legyen, majd miután megszervezte a magyar rendtartományt, a kunok közé ment misszióba, ahol számos társával együtt a tatárjárás idején vértanúhalált halt.

A tatárjárás ábrázolása a Képes Krónikában

Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény

A 800 ÉVES DOMONKOS REND MAGYARORSZÁGON

IUBILÆUM 800 1216-2016 ORDO PRÆDICATORUM

A KÖZÉPKORI MAGYAR DOMONKOS RENDTARTOMÁNY

A magyar domonkos rendtartomány fejlődése a tatárjárás után sem tört meg, 1270-re a nagyobb rendházak azaz konventek száma elérte a harmíncat. A rendtartomány munkájának elismerése volt, hogy 1254-ben a rend Budán, a királyi támogatással felépült új Szent Miklós-kolostorban tartotta nagykáptalanját. Ugyancsak a magyar domonkosok elismertségét mutatja, hogy IV. Béla domonkos apácákra bízta leánya, Margit nevelését. Igaz, Margit személye körül később konfliktus alakult ki a rend és a király között, így több fontos feladat – köztük a kunok megtérítése és a boszniai misszió – a ferencesek irányítása alá került.

Szent Margit ábrázolása
15. századi magyar fametszeten

Margit a magyar domonkosok legismertebb személyisége: a rendben mindig is boldogként tisztelték, ídehaza pedig az ország jövőjéért vezekló szentként tekintettek rá. Szülei a tatárok elől menekülve ajánlották Istennek születendő gyermeküket, és előbb Veszprémben, majd a számára felépített Nyulak szigeti kolostorban helyezték el. A szentéletű királylány fiatalon meghalt, szentté avatása rögtön halála után megindult, ehhez kapcsolódó legendája és szentté avatási aktái életének és a korabeli domonkos életnek is kiemelkedő értékű forrásai. A szentté avatás ügye a magyar történelem folyamán újra és újra előtérbe került, de végül csak 1943-ban valósult meg.

A Magyar Rendtartomány kolostorai a középkor végén
(Harsányi András)

A domonkos rend Magyar Provinciája (*Provincia Hungariae*) legnagyobb kiterjedése idején közel ötven kolostort számlált. A magyar domonkosok jelen voltak az ország központi helyein – Budán, Székesfehérváron és Esztergomban –, számos püspöki székhelyen (Győr, Veszprém, Pécs, Nagyvárad és Zágráb) és más egyházi központban, a jelentősebb városokban (Pest, Nagyszombat, Selmecbánya, Kassa, Kolozsvár, Nagyszeben és Brassó) és számos kisebb helyen is (Sárospatak, Vasvár). A rendtartomány központja a budai Szent Miklós-kolostor volt, ahol rendi főiskola (*studium generale*) is működött.

A középkori Magyar Rendtartomány pecsétje

A 15. század közepén a fellazult szerzetesi életmód megújítására – a ferencesekhez hasonlóan – ún. obszerváns mozgalom indult a rendben, melynek eredményeként nemcsak a régi kolostorok fegyelme erősödött meg, de számos új rendházat is alapítottak – jellemzően kisebb földesúri központokban (pl. Simontornya) – és más rendek kolostorait is átvették (pl. a bencés Vértesszentkereszt). A középkori domonkos építészet legismertebb emlékei a budavári Szent Miklós-templom és -kolostor maradványai a Hilton Szálló épületében, valamint a margitszigeti apácakolostor romjai. Viszonylagos épségben áll a késő középkori kolozsvári domonkos – napjainkban ferences – rendház, és jelentős középkori maradványokat őrzött meg a kassai és a vasvári kolostorépület is.

A középkori magyar művelődéstörténet számos fontos emléke köthető a domonkosokhoz: többen is feltették *Anonymus Gesta Hungarorum*-ának domonkos kapcsolatait, az *Ómagyar Mária-siralom* feltehetően a veszprémi Szent Katalin-kolostor apácái számára készült, a *Pécsi beszédek* címen ismert 13. század végi prédikációs gyűjtemény pedig – neve ellenére – feltehetően a rend budai *studium generale*-ján készült. A legismertebb domonkos emlékek azonban a margitszigeti apácák magyar nyelvű kódexei, amelyekből szerencsés módon közel húsz darab fennmaradt, köztük a rendalapító legendáit tartalmazó *Domonkos-kódex* és a Margit legendáiból és szentté avatási aktáiból összeállított *Szent Margit élete*.

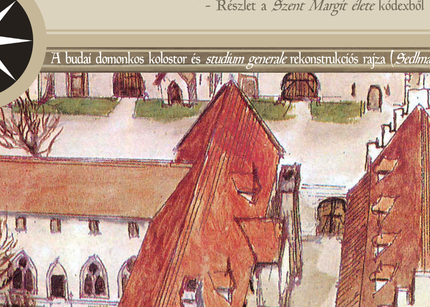

„Ne fély vram semmyt, mert vagyon Magerorzagban uy zent..."
– Részlet a *Szent Margit élete* kódexből

A budai domonkos kolostor és *studium generale* rekonstrukciós rajza (*Sedlmayr János*)

DOMONKOS RENDTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY

A 800 éves Domonkos Rend Magyarországon

IUBILÆUM 800 1216-2016 ORDO PRÆDICATORUM

pusztulás és újjászületés

Szent Domonkos rendjének középkor végi megerősödése ellenére a magyar rendtartomány viszonylag gyorsan összeomlott a török fenyegetés és a reformáció terjedésének nyomása alatt. A kolostorok sorra kiürültek, és többnyire a háborús pusztítások martalékává váltak: a középkori magyar domonkos kolostorok többségének ma már helye sem ismert. A pusztulást csupán azok az épületek élték túl, amelyeket a protestáns hitre tért városok lefoglaltak saját céljaikra (Kassa, Kolozsvár), illetve azok, amelyeket erődítménnyé alakítva használtak tovább a háborús időkben (Vasvár).

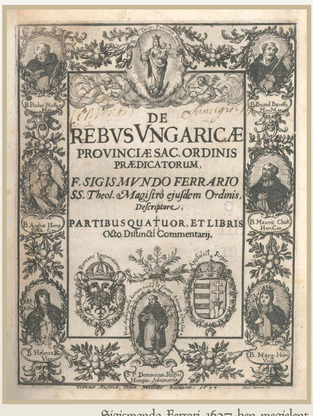

Sigismondo Ferrari 1637-ben megjelent művének címlapja

A domonkosok utolsó csoportja a 16. század közepén a nagyszombati házba húzódott vissza, ennek a kolostornak a cseh rendtartományhoz való csatolásával 1569-ben hivatalosan is megszűnt a Magyar Rendtartomány. A margitszigeti domonkos nővérek hosszas vándorlás után szintén Nagyszombatban, majd Pozsonyban telepedtek le, magukkal menekítve Szent Margit ereklyéit (amelyeknek csak a 18. században veszett nyoma) és könyvtáruk nagy részét (melynek viszont számos darabja napjainkra is fennmaradt). Jelképes értékű, hogy az utolsó margitszigeti apáca 1637-ben még találkozhatott a Magyar Rendtartomány újjászervezése céljával Magyarországra érkezett rendi megbízottal.

Draskovich György győri püspök

Némi sikertelen előkészületek után az újjászervezést Sigismondo Ferrari (1589-1646), a bécsi egyetem olasz származású tanára kezdte meg az 1630-as években. Munkája megalapozásaként történeti feldolgozást készített a középkori rendtartományról, amelyet 1637-ben Bécsben megjelentetett. A következő évben, 1638-ban Draskovich György győri püspök támogatásával megalapította az első magyar rendházat Szombathelyen. A provincia feltámasztása azonban továbbra is távoli cél maradt: egy rövid időre ugyan – a szombathelyi házhoz csatolt stájer és karintiai rendházakkal – létrejött a Magyar Rendtartomány, de a gyakorlatban a szervezés nem haladt tovább; a következő rendház megalapítására egy jó emberöltőt kellett várni.

Szent Domonkos képe a 17. század végéről a szombathelyi rendházból

A szombathelyi domonkosok fő támogatója a 17. század második felében Batthyány Erzsébet (1619-1674) volt, aki még életében jelentős összegekkel segítette a templom újjáépítését és a rendház kialakítását, de végrendeletében is hagyott pénzt a rendházra és a templomra, ahol végső nyughelyet is választott magának. 1674-ben ugyancsak a domonkosoknak adományozta soproni házát, azzal a céllal, hogy a rend ott is letelepedjen; adományában külön is kiemelte a magyar rendtagok felvételének szükségességét. A rend 1675-ben el is foglalta a soproni házat, működésének megkezdéséhez pedig egy városi kápolnát kapott, végleges rendházukat és templomukat azonban csak a 18. század elején kezdték el felépíteni.

Batthyány Erzsébet kisebb portréja a 18. század elejéről

A szombathelyi és a soproni rendház tervrajza
Batthyány Erzsébet nagyobb, egész alakos portréján a 18. századból

A végvárrá alakított vasvári domonkos kolostor (digitális rekonstrukció: Pazirik)

A 800 ÉVES DOMONKOS REND MAGYARORSZÁGON

IUBILÆUM 800 1216-2016 ORDO PRÆDICATORUM

BAROKK DOMONKOS KOLOSTOROK MAGYARORSZÁGON

Magyarországon a felszabadító háborúk sikereinek köszönhetően a 17. század végén felgyorsult a rend terjeszkedése: a domonkosok megjelentek Vasváron, Pécsen, Kassán, Vácon és Pesten is. Új rendházalapításokat az uralkodó és a főpapok is támogatták, a szerzetesrendekre ekkor ugyanis jelentős szerep hárult a visszafoglalt területek katolikus egyházszervezetének újjászervezésében. A domonkosok fontos városokban telepedtek meg, és több helyütt plébániát is vezettek vagy búcsújáró helyet gondoztak; lelkipásztori tevékenységük központjában az igehirdetés (német, magyar és szükség esetén szláv nyelven is), a vallásos társulatok – mindenekelőtt a rózsafüzér-társulatok – szervezése és általában a Mária-tisztelet terjesztése állt.

Vác főtere a 19. század elején az egykori domonkos kolostorral

A vasvári rendházat – amely végvárrá alakítva, romos állapotban érte meg a török kor végét – 1684-ben Széchenyi György kalocsai érsek adta vissza a rendnek. A domonkos atyák 1690-ben tértek vissza Vasvárra, ahol átvették a plébánia irányítását és a környékbeli hívek lelki gondozását. A kassai kolostort I. Lipót 1697. évi utasítására adta vissza a városi tanács a rendnek, a domonkosok 1699-ben telepedtek le a városban, ahol hamarosan hozzáláttak a templom barokk átépítéséhez és a romos kolostorépület lakhatóvá tételéhez. Kísérletet tett a rend több – ekkor még álló – erdélyi kolostor megszerzésére is, ez azonban nem hozott sikert.

A szombathelyi templom és rendház képe a Mária-kegyszoborral (18. századi szentkép)

Pécsre a város visszafoglalása után közvetlenül, 1688-ban érkeztek a domonkosok, itt már meg sem kíséreltek elpusztult kolostoruk felkutatását, a császári biztos és a városi tanács jóvoltából egy török imaházat kaptak meg, saját rendház és templom építéséhez csak 1726-ban fogtak hozzá. Vácra Dvornikovich Mihály püspök telepítette le a rendet 1699-ben, átadva számukra a város egykori plébániatemplomát, a rend azonban rögtön új templom és rendház építésébe kezdett, amelyet 1713-ban szenteltek fel. Ugyancsak Dvornikovich püspök telepítette le a domonkosokat Pesten 1700-ban, ahol ekkor már nyoma sem volt a középkori domonkos kolostornak; új rendházuk végleges formájában 1745-1749 között készült el. Az újonnan épült domonkos templomok sorához kapcsolódik a soproni rendház temploma is, amely végleges helyén 1775-re épült fel, de a szombathelyi templom is jelentős belső átalakításon esett át a 18. század közepén.

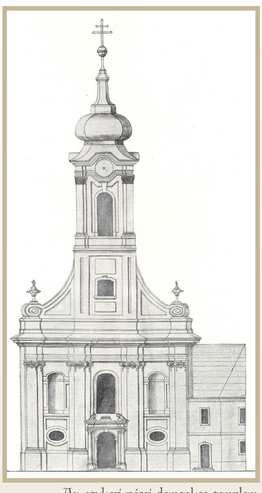

Az egykori pécsi domonkos templom homlokzati rajza

Az újjáépült és újonnan épült domonkos kolostorok és templomaik a magyar barokk építészet értékes emlékei, közülük is kiemelkedik gazdag díszítettségével a váci – a domonkosokra utalva ma is fehérek templomaként ismert – plébániatemplom. A templomokban kiemelt helyet kapott a Szűz Mária, a Szentháromság és a rózsafüzér tisztelete, a leggyakrabban ábrázolt rendi szentek: Szent Domonkos, Aquinói Szent Tamás, Ferrer Szent Vince, Veronai Szent Péter és V. Ince pápa.

Az 1780-as években II. József egyházpolitikájának következtében több rendház végleg megszűnt: a váci domonkos templom plébániaként működött tovább, a pesti házat az angolkisasszonyok tanító rendje kapta meg, a pécsi ház épületei pedig egy ideig világi célokat szolgáltak, majd végleg lebontották őket.

A pesti domonkos templom belső tere (archív fotó, 1892)

Vác 18. századi látképe a domonkos kolostorral (11. szám)

DOMONKOS RENDTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY

A 800 ÉVES DOMONKOS REND MAGYARORSZÁGON

IUBILÆUM 800 1216-2016 ORDO PRÆDICATORUM

MAGYAR DOMONKOSOK A HABSBURG BIRODALOMBAN

A magyar domonkosok a 17. század óta az osztrák rendházakkal alkottak közös provinciát, amelyet a 18. században hivatalosan Magyar Rendtartománynak neveztek, bár többségben voltak az osztrák házak és rendtagok. II. József intézkedéseinek következtében az osztrák házak száma is jelentősen visszaesett, így a 19. század közepére mind a magyar, mind az osztrák oldalon 4-4 rendház működött. A provincia neve ekkor már inkább Osztrák-magyar vagy Osztrák Provincia, központja Bécs volt, tagjai között – magyar területen is – többségben voltak a német anyanyelvűek. Mivel a rendtartomány kapcsolatai megszakadtak a római központtal, a szerzetesi fegyelem fokozatosan felbomlott, a rendtagok képzésének minősége visszaesett, és az utánpótlás egyre szűkösebb lett. A korabeli domonkosok tevékenységéről keveset tudunk, de az leginkább a lelkipásztori alapfeladatok és az iskolai hítoktatás ellátására korlátozódhatott. A domonkos szerzetesek életmódja egyre jobban közelített a korabeli világi papságéhoz.

Domonkos szerzetes a 19. században

A francia forradalom után hasonló folyamatok játszódtak le Európa egész területén, a Katolikus Egyház tekintélye jelentősen csökkent, intézményei – mindenek előtt a szerzetesrendek – jelentősen visszaszorultak. A domonkos rend megújulása váratlan módon Franciaországból és Itáliából indult ki az 1840-es években, és rövid időn belül jelentős eredményeket hozott. A középkori obszerváns mozgalmakhoz hasonló kezdeményezés a rendi szabályok szigorú betartására helyezte a hangsúlyt, és ennek révén nem csak

A soproni rendház a 19. század végén

A vasvári kolostor képe egy századfordulós búcsúi emlékképen

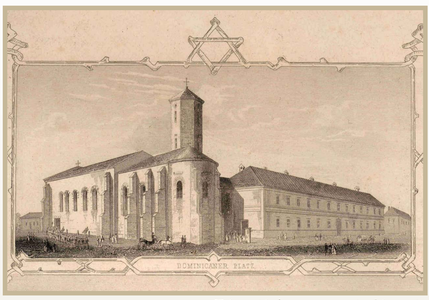

A kassai kolostor a 19. század közepén

az egyes házak fegyelmét állította helyre, hanem ismét működőképessé tette a rend teljes szervezetét a rendtartományoktól a nagykáptalanig.

A reform 1857-ben jutott el a Habsburg Birodalom területére, ahol a rendfőnök utasítására egységes rendtartomány – Birodalmi Rendtartomány – jött létre, amely magában foglalta az osztrák, a magyar és a cseh rendházakat is. A rendtartomány megreformálását egy olasz szerzetes, Tommaso Anselmi (1830-1890) kezdte meg, aki Grazban új típusú rendházat és novíciátust hozott létre; innen kiindulva fokozatosan újította meg a rendtartomány valamennyi házát. Magyarországon elsőként a kassai kolostor fogadta el a reformot 1866-ban, de ezt követően néhány év alatt valamennyi rendház követte példáját.

A reform magyar szempontból kezdetben nem hozott egyértelmű sikert, a szigorú szabályok miatt számos rendtag – főleg magyar anyanyelvű – távozott a rendből, és lépett át egyházmegyei szolgálatba. A magyar rendházakban tevékenykedő osztrák, olasz és különböző szláv népekhez tartozó szerzetesek azonban eredményesen dolgoztak, és egyre több magyar jelölt kérte felvételét a rendbe, sőt a 19. század végére már magyar elöljárója lett a közös rendtartománynak. A megújulásnak köszönhetően a magyar domonkosok is újra szerepet vállaltak olyan hagyományos domonkos tevékenységek terén, mint a rózsafüzér-társulatok szervezése és a népmissziók vezetése.

Tommaso Anselmi, a rendi reform vezetője

A *Rózsafüzér Királynéja* folyóirat címlapja a szombathelyi kolostorral

DOMONKOS RENDTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY

A 800 éves Domonkos Rend Magyarországon

IUBILÆUM 800 1216-2016 ORDO PRÆDICATORUM

Domonkos nővérek a leánynevelés szolgálatában

Nemcsak a magyar domonkos férfi rend újult meg a 19. századi rendi reform eredményeként, hanem évszázados szünet után a domonkos nővérek is újra megjelentek Magyarországon. Tommaso Anselmi mi-után a provinciában megszilárdította a fegyelmet, elérkezettnek látta az időt, hogy a rend női ágát is meghonosítsa. A korszellemnek megfelelően azonban nem a szemlélődő apácák rendjét állította helyre, hanem aktív, apostoli életmódot követő közösséget hozott létre, amely elsősorban a leánynevelést tekintette céljának. Az új domonkos szerzetesrendet Árpád-házi Boldog Margit védelmébe ajánlotta, éppen ezért Magyarországon kívánta megalapítani, de jellemző módon az első rendtagok osztrák és olasz nők voltak.

Domonkos nővérek a 19. század végén

Az Árpád-házi Boldog Margitról nevezett Domonkos Nővérek Apostoli Kongregációja 1868-ban Kőszegen alakult. Mint úgynevezett egyházmegyei jogú szerzetesi intézmény a szombathelyi püspök joghatósága alá tartozott, de a püspök ehhez kapcsolódó jogait átruházta a domonkos rend tartományfőnökére. Céljuknak megfelelően a nővérek az alapítást követő tanévben már elemi iskolát hoztak létre, ahol magyar nyelven kezdtek oktatni. A kezdeti nehézségek ellenére a közösség hamarosan megerősödött, előbb új házakat hozott létre Ausztriában és Csehországban, majd Magyarországon is terjedni kezdett.

A rend kőszegi anyaháza az iskolával

Első magyar házukat Vasváron alapították 1889-ben, ahol előbb elemi, majd bentlakásos polgári iskolát hoztak létre. 1903-ban Kassán egy óvodát vettek át egy világi domonkos közösségtől, Hódmezővásárhelyre pedig a helyi Katolikus Nőegylet hívására telepedtek le; idővel mindkét helyen elemi és polgári leányiskolát létesítettek. 1905-ben a szombathelyi püspök közvetítésének köszönhetően Szombathelyen is házat alapítottak, ahol az iskolák mellett óvodát is működtettek.

Kisebb házuk volt még a Vas megyei Velemben és Szarvaskenden, 1929-ben pedig Szegeden nyítottak tanulmányi házat, amely mellett óvoda is létesült. A rend legnagyobb oktatási intézménye azonban Kőszegen volt, itt az elemi- és polgári leányiskola mellett tanítónő-képző, gyakorlóiskola és kollégium is működött.

A szombathelyi „zárdaiskola"

A nővérek által szerkesztett *Boldog Margit* folyóirat

A domonkos nővérek többnyire olyan városokban telepedtek meg, ahol a rend férfi ága már jelen volt, így munkájukban kölcsönösen segíthették egymást. Együttműködésük egyik leglátványosabb eredménye Árpád-házi Boldog Margit kultuszának rendkívüli népszerűsége a két világháború közötti Magyarországon, amely végül meghozta a több évszázada várt eredményt, a szentté avatást. A rend fontos szerepet játszott a XX. század első felének magyar katolikus társadalmában, nem csak iskolái voltak vonzóak, hanem maga a rend is, melynek közel kétszáz tagja volt az 1950. évi feloszlatáskor.

Domonkos nővérek az 1930-as években

Iskolai csoportkép Vasvárról (1909)

Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény

A 800 éves Domonkos Rend Magyarországon

IUBILÆUM 800 1216-2016 ORDO PRÆDICATORUM

Magyar domonkosok a 20. század első felében

Mivel a rendi reform eredményeken elsőként a cseh házak erősödtek meg, 1905-ben önálló rendtartományt hoztak létre. Az osztrák és magyar házak ezután Osztrák-Magyar Rendtartomány néven működtek tovább, melyben folyamatosan erősödött a magyar rendtagok aránya, akik közül tartományfőnökök is kerültek ki (Szabó Szádok, Horváth Sándor, Badalik Bertalan). A magyar domonkosok megerősödését mutatja, hogy 1903-ban Budapesten is megtelepedtek, ahol 1915-re felépítették új templomukat és rendházukat, amelyben – a magyar rendházak önállósulását előkészítendő – 1936-ban megnyílt a magyar rendi főiskola is.

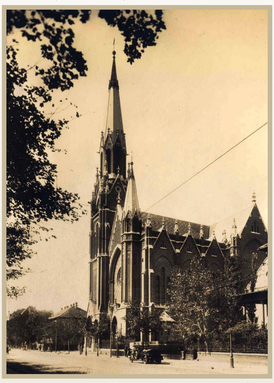

A rend új budapesti temploma

A magyar és osztrák rendházak szétválása 1938-ban történt meg, a közös provincia utolsó és az új Magyar Rendtartomány első tartományfőnöke Badalik Bertalan (1890-1965) volt. Ekkor a magyar rendtagok száma már elérte a kilencven főt (beleszámítva ebbe az országtól és a rendtartománytól is elszakított Kassát), amit az is nagyban segített, hogy 1931-ben Sopronban rendi internátust nyitottak, amely az utánpótlás elsődleges forrásává vált. Sopron, Szombathely, Vasvár és Budapest mellett a domonkosok 1942-ben megtelepedtek Debrecenben, és még 1948-ban is kísérletet tettek egy új ház alapítására Gyulán. 1950-ig a rendtagok száma már gyakorlatilag nem emelkedett, viszont jelentősen megváltozott a rend összetétele: míg korábban a közösség több mint felét a novíciusok, studensek és segítő testvérek tették ki, a feloszlatáskor már több mint kétharmad részük felszentelt pap volt.

Domonkos kispapok Grazban az 1910-es években

Domonkos atyák a Szent Margit-ünnepségeken

A dinamikusan fejlődő domonkos rend a két világháború közötti Magyar Katolikus Egyház fontos szereplője volt, amelynek a népmissziók és a rózsafüzér-társulatok révén eleve országos ismertsége volt, de számos újszerű kezdeményezéssel is felhívta magára a figyelmet: plébániáin kultúrházakat épített, kulturális és ismeretterjesztő programokat szervezett, de szerepet vállalt a városi szegénygondozásban is. A rend egyik legsikeresebb kezdeményezése a vallásos férfiak számára amerikai minták alapján létrehozott Credo Egyesület volt, amelyből országos mozgalom nőtt ki. Árpád-házi Boldog Margit szentté avatási ügyének képviseletével pedig olyan feladatot vállalt, amely igazi nemzeti üggyé vált, és ha kicsit megkésve is (1943), de sikert hozott.

Horváth Sándor teológiai tanár

A rendnek számos közismert és köztiszteletben álló tagja volt: Bőle Kornél (1887-1961) kedvelt szónok, egyházi író és közszereplő volt, aki leginkább Margit szentté avatási ügye kapcsán vált ismertté. A tudósok közül Szabó Szádok (1869-1956) és Horváth Sándor (1884-1956) teológus szerzett európai és hazai ismertséget, előbbi a rend nemzetközi főiskolájának, az Angelicumnak volt első rektora, az utóbbi pedig közvetlenül a kommunista fordulat előtt a budapesti egyetem teológiai karának dékánja lett. Badalik Bertalan elsősorban mint egyházi vezető vált elismertté, nem véletlen, hogy 1949-ben őt nevezték ki veszprémi püspökké – mint ahogy az sem, hogy 1956 után hosszú éveket kellett házi őrizetben töltenie.

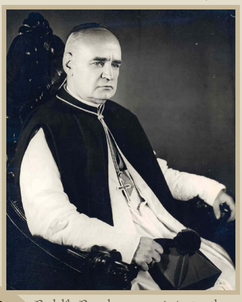

Badalik Bertalan veszprémi püspök

Bőle Kornél Credo csoportokkal a budapesti templom előtt

Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény